

Önsöz

Toplum, Kimlik ve Siyaset: Sosyal Psikolojik Yaklaşımlar

Özel Sayısı

Elif Çelebi

İstanbul Şehir Üniversitesi

Yasemin Gülsüm Acar

Özyeğin Üniversitesi

Bu özel sayı yolculuğu bir soruyla başladı: “psikologlar olarak ülkemizin temel toplumsal sorunlarını ne kadar, nasıl anlıyoruz, nasıl çözümler sunuyoruz ve bu çözümleri nasıl anlatıyoruz?” Başka bir deyişle, psikoloji alan yazınında genişçe yer alan ve binlerce araştırmacının konusu olan ayrımcılık, etnopolitik azınlık hakları, nefret söylemi, ırkçılık, kolektif eylem, toplumsal cinsiyet, politik ideolojiler gibi olgular yanında ülkemize özgü Kürt sorunu, Gezi eylemleri gibi konularda psikologlar olarak bilgi üretiminin neresindeyiz? Psikoloji alanında sosyopolitik olguların akademik çalışma alanı olarak seçilmesi konusundaki önyargı ve engeller nelerdir? Bu konularda yeteri kadar çalışma olmamasının nedenleri arasında kültürel ya da kültürlerarası yaklaşımların yeteri kadar benimsenmemiş olması, çalışma yapmaya dair zorluklar, etik kurul izinleri, azınlık grubu katılımcılarına ulaşmada sıkıntılar ve fon bulma konusundaki zorluklar sayılabilir. Buna ek olarak, Türkiye’de kamusal alan genelinde ve akademik alan özelinde uygulanan baskı, yıldırma ve sansür uygulamaları da alanımızda hangi konularda bilgi üretilip hangi meselelerin tabu olduğunu ve görmezden gelineceğini belirlemektedir. İşte tam da bu noktada, özel sayı bu boşluğu doldurmak amacıyla sosyal psikoloji yaklaşım, kuram ve yöntemlerini kullanan, Türkiye temelli görgül çalışmaların yayımlanmasını amaçlayan bir bakış açısından yola çıktı.

Tüm dünyada sosyal meseleler, değerler ve siyasi ideolojilerde kutuplaşmalar yükselirken, çatışma ve ekonomik istikrarsızlık nedeniyle göç ve yerinden edilmeler artmaktadır. Bu sosyal ve toplumsal meseleler bireyler arası ve gruplar arası düzeyde çatışmaya neden olmakta ve tam da bu konular psikoloji ve diğer sosyal bilimlerin çalışma alanına girmektedir. Bu özel sayı politik ideolojiler, kültürleşme, gruplar arası ilişkiler, ayrımcılık, kolektif eylem, kimlik, vatandaşlık, siyasi tutumlar, toplumsal bellek ve çatışma çözümleri konularında görgül araştırma sonuçlarına dayanan altı

makaleden oluşturmaktadır. Gezi Parkı eylemleri üzerine yapılan 2 farklı çalışma eylemlerin sosyal psikolojik arkaplanı ve katılımcıların söylemlerine odaklanmaktadır. Gezici-Yalçın ve Uluğ (bu sayıda) şehir isyanları ile ilgili uluslararası alanyazından hareket ederek kendini aktivist olarak tanımlamayan kişilerin eylemlere katılma nedenlerini incelemiştir. Bu çalışma bulgularına göre bir süredir Türkiye’de gerçekleştirilen uygulamalar katılımcıları “artık yeter” deme noktasına getirmiştir. Parktaki ağaçların kesilmesi “bardağı taşıran son damla” olarak anlatılmış (haksızlık algısı) ve bir süredir “sineye çekilenlere” artık dur deme isteği ifade edilmiştir (haksızlığı eylem yoluyla ortadan kaldırma isteği). Gezi Parkı eylemleri konusundaki diğer çalışmada, Baysu (bu sayıda) protestoya katılım nedenlerine ve katılım biçimlerine göre katılımcıların politik profillerini tanımlamayı ve bu profildeki kişilerin farklı demokratik tutumları ne derece benimsediklerini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma sonuçları dört farklı politik profil ortaya çıkarmıştır ve bu profillerin farklı eylem biçimleri ve demokratik tutumlarla ilişkisi tartışılmıştır.

Türkiye psikoloji alan yazınında gruplar arası ilişkiler, sosyal kimlik, sosyal kimlik-tutum ilişkisini ve gruplar arası teması daha iyi anlamamıza yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle toplumsal barış ve huzurun sağlanmasına yönelik olarak çoğunluk-azınlık grupları arasındaki tutum, temas ve ilişkileri anlamak ve bu ilişkilerin hangi tarihsel-toplumsal bağlamlarda nasıl farklılaştığının belirlenmesi psikoloji araştırmalarının gündemine girmeye başlamıştır. Bu makalelerden biri çoğunluk ve baskın grup olan Türklerin Kürt ve Ermeni azınlık grubu üyeleriyle olan ilişkilerini ele alırken, diğer makale Alevi grubu üyelerinde sosyal kimliğin tutumlarla ilişkisini incelemeyi amaçlamıştır. Bağcı ve Çelebi (bu sayıda) Türk üniversite öğrencilerinin Kürt ve Ermeni gruplarıyla arkadaşlıklarını ele almış, gruplar arası sosyal temasın, gruplar arası kaygı, algılanan tehdit ve çatışma algısıyla

ilişkinin dış grup tutumları ve çokkültürlülüğe destek gibi sonuç değişkenleri üzerindeki etkisini karşılaştırma yoluyla incelemiştir. Bükün ve Cingöz-Ulu (bu sayıda) ise Alevilerde sosyal kimlik ile iç grup yanlılığı arasındaki ilişkide toplumsal belleğin aracı rolünü incelemiştir. Toplumsal bellek Alevi tarihinde önem kazanmış bir olumlu, bir de olumsuz olay üzerinden ele alınmıştır. Çalışma bulguları toplumsal bellek bileşenlerinin Alevi kimliğiyle özdeşleşme ile iç-grup yanlılığı arasındaki aracı rolünün olumlu ve olumsuz olaya göre farklılaştığını göstermiştir.

Politik ideoloji, muhafazakârlık ve diğer sosyal tutumlar konusunda özellikle Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere uluslararası alan yazında birçok çalışma yapılmakta fakat bu olguların ülkemiz bağlamında nasıl işledikleri bilinmemektedir. Özel sayıda bu boşluğu doldurmaya yönelik olarak iki çalışma bulunmaktadır. Birinci çalışmada, Sarıbay, Olcaysoy ve Yılmaz (bu sayıda) uluslararası alan yazında tartışılan “eşitliğe karşıtlık” ve “değişime direnme” boyutlarını kapsayan bir politik ideoloji ölçeğinin Türkiye örnekleminde geçerlik ve güvenilirliğini araştırmış ve toplumsal (politik) düzeyde eşitliğe karşıtlık ve değişime direnmenin kişisel (politik olmayan) düzeyde benzer tercihlerle örtüşüp örtüşmediğini incelemiştir. İkinci çalışmada ise Peker, Booth, ve Dikçe (bu sayıda) ise muhafazakarlık, kaygı ve tehdide karşı hassasiyeti Türkiye örnekleminde

incelemiştir. Çoğunlukla A.B.D.’de yapılmış çalışmalar, muhafazakarlığın tehditten korkmanın (özellikle ölüm korkusunun) yanı sıra tehdit edici ve duygusal uyarıcı ve deneyimlerden kaçınma ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu çalışma bulguları Türkiye’ye özgü ölçülen muhafazakarlığın tüm boyutlarının - geleneğe bağlılık, dış grup antipatisi, antihedonizm, otoriteryanizm ve dini duyarlılık - sürekli kaygı ile ilişkili olduğunu, dolayısıyla muhafazakarlık ile potansiyel tehdit ve tehlikelere karşı hassasiyet arasında genel ve içerikten bağımsız bir ilişki olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, Peker, Booth, ve Dikçe (bu sayıda) görsel nokta tahmin görevi (*dot probe task*) yöntemini kullandıkları deneysel çalışmalarında daha muhafazakar katılımcıların, daha az muhafazakar katılımcılara göre tehdide karşı daha fazla hassasiyet gösterdiğini göstermiştir.

Bu önsözü bitirirken özel sayıya gönderilen makalelere emeği geçen tüm hakemlere tek tek teşekkür etmek istiyoruz (alfabetik sırayla): Adil Sarıbay, Ahmet Çoyrak, Arzu Aydın, Ayda Büyüksahin Sunal, Banu Cingöz-Ulu, Bilge Yalçındağ, Burak Doğruyol, Canan Coşkan, Derya Güngör, Derya Hasta, Elif Sandal Önal, Gülden Güvenç, Hüseyin Cakal, Leman Korkmaz, Leman Pınar Tosun, Özden Melis Uluğ, Meral Gezici, Nevin Solak, Nagihan Taşdemir, Onurcan Yılmaz, Özlem Dirilen Gümüş, Sabahat Çiğdem Bağcı, Serap Akgün, Serap Akfırat, Şenel Hüsnü Raman, ve Yasin Koç.